

prostor navazující na již dříve opevněné podhradí Pražského hradu. Rozsah této plochy dovoluje uvažovat o protourbanistických záměrech přemyslovských knížat, zcela se míjejících s výpovědí římských pramenů.

Ve sledované oblasti se nacházejí dvě církevní stavby s raně středověkými kořeny – kostel sv. Vavřince, zrušený a sekularizovaný v roce 1784, a areál kláštera sv. Maří Magdaleny. V obou případech byly objeveny (nepřímě) doklady starších svatyní. U kostela sv. Vavřince jde o obtížně interpretovatelný úsek opukového zdiva v severovýchodním koutě loď, porušující existující pohřebiště a zároveň překrytý základem románského kostela. V areálu karmelitánského kláštera byla mimo část gotického kostela odkryta pravděpodobně románská kvádríková věž, opět porušující starší pohřebiště. Počátky pohřbívání u obou kostelů lze klást (u sv. Maří Magdaleny jen v rámci širšího intervalu) už do 11. století. Jedná se o další z řady dokladů vztahů raně středověké sakrální stavby a již existujícího pohřebiště. Tyto vztahy teprve čekají na důkladnou interpretaci v kontextu vývoje církevních struktur českých zemí. Pravděpodobně až do 12. či 13. století je možné datovat několik obytných kvádríkových staveb.

Se strukturou sídliště úzce souvisí poloha a směr komunikací. Jejich nejstarší fáze (10.–11. století) nebyla zatím zachycena, počátek dodnes dochované páteřní komunikace v jižní části dnešní Malé Strany spadá až do 12. století. Poměrně podrobně byly zdokumentovány okruhy řemeslné výroby, např. zpracování kostí, textilu či méně obvyklá výroba opukových hmoždířů. Velký význam mělo zpracování železa i neželezných kovů, doložena byla dokonce i práce s drahými kovy. Podoba obytných domů byla důkladněji prozkoumána pouze v Nebovidské ul. čp. 450 a Karmelitské ul. čp. 387. Zde se nacházely pozůstatky nejméně čtyř domů ve vzájemné superpozici, datované do 12.–14. století. Jednalo se o zahloubené stavby se vstupní šjíjí, s dřevěnou, v poslední fázi s opukovou konstrukcí. Poměrně cenné jsou doklady parcelní hranice ve formě mēlkého žlábků provázeného řadou kůlových jamek. První část knihy je doplněná exkurzou rekapitulujícím současný stav péče o archeologické památky, způsoby jejich prezentace a možnosti ochrany cenných archeologických terénů.

Druhá část monografie obsahuje některé podrobnější zpracované studie a výsledky speciálních analýz. Jako první je zařazen text Jiřího Varhaníka o vývoji kostela sv. Vavřince ve světle starších stavebně historických průzkumů a dílčích poznatků z celkové rekonstrukce stavby. Na Varhaníkovu stať přímo navazuje rozbor

středověkých nástěnných maleb z pera Zuzany Vřetečkové. Dále jsou zde publikovány výsledky antropologického zpracování pohřebišť u kostela sv. Vavřince (P. Kubálek), analýzy vzorků spojených s nezeleznou metalurgií (J. Zavřel) a důležitý vhlad do přírodního prostředí a složení vegetace středověkého města na základě archeobotanických analýz (P. Kočár – R. Kočárová).

Třetí část knihy představuje chronologicky seřazený katalog všech pozitivních archeologických výzkumů z let 1969–2013. Zahrnutý jsou různé typy výzkumů, od bodových sondáží přes dokumentaci liniových výkopů až k rozsáhlým předstihovým výzkumům. Řada novějších výzkumů není dosud vyhodnocena, přesto se podařilo představit nejdůležitější výsledky, provázené reprezentativním výběrem terénní dokumentace i archeologických nálezů.

Knihla o Nebovidech je daleko více než jen představením výsledků několika archeologických výzkumů. Je zároveň metodickým vzorem, jak je možné (ba dokonce nutné) přistupovat k archeologickým výzkumům ve středověkém městě. Význam práce podtrhuje i pečlivá grafická úprava a velmi kvalitní tisk. Zároveň se však nabízí otázka, zda je možné podobných výsledků dosáhnout i v dalších městech. Přestože v řadě lokalit (Brno, Olomouc, Hradec Králové a jiné) probíhají výzkumy na vysoké úrovni, podobné výsledky, k jakým dospělo archeologické oddělení pražského památkového ústavu, jsou zatím stále v nedohlednu.

MARTIN ČECHURA

František KAŠIČKA – Bořivoj NECHVÁTAL, *Hrady, hrádky a tvrze na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku*, Strakonice 2014

630 s., 268 + 183 obr., ISBN 978-80-905572-0-8

Vizuálně i obsahově přitažlivá kniha je sice druhým vydáním publikace *Tvrze a hrádky na Strakonicku* (1986), autoři však obsah přepracovali, doplnili a mimo jiné rozšířili o velké hrady, které původně pojednány nebyly. Na původní vydání odkazuje velikost knihy s ne zcela typickým čtvercovým formátem, byť s tím rozdílem, že nové vydání je v pevných deskách a také podstatně obsáhlejší (původní vydání mělo 264 stran oproti 630 stranám v novém). Publikace pojednává celkem o 143 lokalitách, přičemž v původním vydání jich bylo 111. V rámci tohoto poměrně velkého souboru se setkáme jen se čtyřmi velkými hrady, Strakonice, Střelou, Blatnou a Helfenburkem

u Bavorova. Časové rozpětí vzniku sídel zahrnuje období od 12. století do první poloviny 17. století.

Úvodní kratší statě nezaprou svůj původ v prvním vydání. Ve stručnosti jsou zde zmíněny počátky slovenského osídlení z 9. až 12. století, základní sídelní struktura a dálkové cesty; spíše jen připomenuta je významná úloha Bavorů ze Strakoníc a jejich panství. Škoda, že zde nebylo překročeno topografické vymezení práce a téma nebylo pojednáno v rámci širšího regionu. To se týká zejména problematiky Prácheňského kraje, jehož součástí bylo také Strakonicko. Následně jsou zmíněna drobná sídla spadající do prvotního období – Radomyšl, hrady ve Strakonících, Blatné a také Střela, u které autoři zvažují dokonce vyšší stáří než u Strakoníc, což, jak sami uvádějí, je pouze hypotetický předpoklad.

Další kapitola je věnována 14. století, kdy vznikla početná řada tvrzí a hrádků. Šířeji se autoři zastavují u založení hradu Helfenburku u Bavorova a přestavby Blatné. Období husitské a pohusitské charakterizuje zlepšování obranyschopnosti starších tvrzí, např. Dobrše, Lnářů nebo Libějovic. Zmíněny jsou postupné proměny hradního areálu ve Strakonících, Blatné a také vznik nového opevnění na Helfenburku. Úvodní část je ukončena dvěma kapitolami o 16. a 17. století a pronikání renesance, postupných modernizací starších tvrzí a jejich osudech po třicetileté válce. Zdůrazněn je význam goticko-renesanční stavby jižního paláce na Blatné připisovaného Benediktu Riedovi, která je v širokém okolí nejranějším projevem nového slohu.

Hlavní část knihy tvoří alfabetycky řazený katalog hradů, hrádků a tvrzí. Záhlaví hesla vždy obsahuje katastrální příslušnost a orientační vzdálenost od větších obcí, vlastní text se skládá z dějin objektu a v případě, že jde o dosud existující stavbu, také z architektonického či stavebněhistorického rozboru a soupisu literatury (podrobnější poznámkový aparát bohužel chybí). Obrazové přílohy v textu zahrnují především půdorysy, plány a historická vyobrazení. Fotografie objektů jsou umístěny až v zadní části knihy, což je zjevně reziduum prvního vydání, kdy k tomuto řešení vedla použitá technologie tisku a snaha o úsporu křídového papíru. Vzhledem k faktu, že nové vydání je celé na křídě, mohly být obrázky vkládány přímo k heslům, což by bylo čtenářsky jistě přívětivější. V textu navíc odkazy na obrazové přílohy nejsou uvedeny.

Výrazné rozšíření knihy představuje zpracování čtyř zmíněných velkých hradů, přičemž zejména hesla věnovaná Strakonícím a Střele jsou velmi důležitá. Střela dosud stála na okraji badatelského zájmu a teprve Kašička s Nechvátalem

přinesli podrobnější stavební rozbor. V případě známějších Strakoníc autoři zhodnotili výsledky recentních výzkumů, které zásadně mění pohled na stavení vývoj hradu; jde především o nové datování kostelní věže a archeologický výzkum na druhém nádvoří, při kterém bylo odhaleno východní hradní křídlo ze 13. století. Tato nově objevená část hradu patřila Bavorům ze Strakoníc a k jejímu zániku došlo někdy krátce po roce 1402. Podrobně jsou pojednány i Helfenburk a Blatná. Součástí hesel je podrobný plánový materiál, některé půdorysy jsou zde publikovány vůbec poprvé. Za pozornost stojí zejména vyhodnocení stavebního vývoje hradu a komendy ve Strakonících.

Na závěr je třeba připomenout, že Františku Kašičkovi a Bořivoji Nechvátalovi patří dík nejen za zmapování v titulu zmíněných tří oblastí, ale i Prachaticka (1990) a Písecka (1995, s Tomášem Durdíkem). Díky jejich úsilí tak patří tato část jihozápadních Čech v poznání feudálních sídel k nejlépe zpracovaným regionům.

FRANTIŠEK ZÁRUBA

REGIONALIA

Daniel KOVÁŘ, *Fundatio civitatis. Zrození královského města Českých Budějovic*, Veduta, České Budějovice 2015

160 s., ISBN 978-80-86829-98-2

V roce 2015 si město České Budějovice připomnělo 750 let od svého vzniku. Z mnoha jubilejních publikací je z hlediska odborného přínosu třeba vyzdvihnout *Fundatio civitatis* z pera Daniela Kováře, který se dlouhodobě zabývá historií jižních Čech a vydal na toto téma nespočet studií. Kniha přináší především souhrnné informace o příčinách založení budoucí jihočeské metropole stejně jako o jejích počátečních osudech.

Publikace je rozdělena na několik nestejně rozsáhlých kapitol, z nichž první dvě mapují širší kontext založení města na soutoku Vltavy a Malše. Autor zde sumarizuje okolnosti mocenského soupeření Vítkovců a českého krále v polovině 13. století, poté přechází k samotnému jádru lokace jihočeského centra, již označuje „za nejlépe vydařenou, prověřenou sedmi a půl stoletími historického vývoje“. V kapitole „Budějovice